

**РАҚОБАТГА ЗИД ҲАРАКАТЛАР ВА КЕЛИШУВЛАРГА БАРҲАМ БЕРИШДА
МОНОПОЛ ЮҚОРИ ВА МОНОПОЛ ПАСТ НАРХНИ ҚЎЛЛАШ АНИҚЛАНГАНДА
ЧОРА-ТАДБИРЛАР КЎРИШ ТАРТИБИ**

Холиқулов Анвар Нематович

*Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти “Иқтисодий таҳлил ва статистика”
кафедраси мудири, и.ф.н., профессор.*

АННОТАЦИЯ

Мақолада Монопол юқори ва монопол паст нархни қўллаш аниқланганда чора-тадбирлар кўриш тартиби ҳамда Давлат томонидан нархни тартибга солиш усулларини қўллаш яъни декларация қилиш, тасдиқлаш, қатъий белгиланган ёки чекланган нарх (тариф)ларни ўрнатиш, тартибга солувчи коэффициент, устама ва рентабелликни чегараланган даражаси усулларининг моҳияти тўлиқ очиқ берилган.

Калит сўзлар: Монополия, рақобат, табиий монополиялар, истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари, нарх.

**ПОРЯДОК ПРИНЯТИЯ МЕР ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ВЫСОКИХ И НИЗКИХ
МОНОПОЛЬНЫХ ЦЕН ДЛЯ ПРЕКРАЩЕНИЯ АНТИКОНКУРЕНТНЫХ ДЕЙСТВИЙ
И СОГЛАШЕНИЙ**

Анвар Нематович Холиқулов

*Заведующий кафедрой «Экономический анализ и статистика», Самаркандский
институт экономики и сервиса, к.э.н., профессор*

АННОТАЦИЯ

В статье описан порядок принятия мер по определению применения монопольных и монополю низко цен, а также применение методов регулирования цен государством, т.е. декларирование, утверждение, установление фиксированных или предельных цен (тарифов), регулирующих коэффициентов, маржа и ограниченная доходность полностью раскрыты.

Ключевые слова: Монополия, конкуренция, естественные монополии, права потребителей, цена.

**PROCEDURE FOR TAKING MEASURES WHEN APPLYING HIGH AND LOW
MONOPOLY PRICES TO ELIMINATE ANTI-COMPETITIVE ACTIONS AND
AGREEMENTS**

Anvar Nematovich Kholiqulov

*Head of the Department of “Economic Analysis and Statistics,” Samarkand Institute of
Economics and Service, PhD, Professor*

ABSTRACT

The article describes the procedure for taking measures to determine the use of monopoly and monopoly low prices, as well as the use of methods of price regulation by the state, i.e. declaration, approval, setting of fixed or marginal prices (tariffs), regulatory coefficients, margins and limited returns are fully disclosed.

Key words: Monopoly, competition, natural monopolies, consumer rights, price.

Амалга оширилган таҳлил яқунлари бўйича монопол юқори ёки монопол паст нарх қўлланилиши белгилари аниқланганда монополияга қарши орган ўрганиш яқунлангандан кейин уч кун мобайнида Вазирлар Маҳкамасининг 2005-йил 12-октабрдаги 225-сон қарори билан тасдиқланган Рақобат, табиий монополиялар, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва реклама тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун иш қўзғатиш ва уларни қўриб чиқиш тартиби тўғрисидаги ҳужжатга мувофиқ чора-тадбирлар кўради .

Юқорида кўрсатиб ўтилган ҳужжатларга мувофиқ рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган субъектга нисбатан қўзғатиладиган иш монополияга қарши органнинг махсус комиссияси томонидан кўриб чиқилади. Кўриб чиқиш яқунлари бўйича кўрсатма бериш ёки ҳуқуқни бузиш мавжуд эмаслиги тўғрисида қарор қабул қилинади.

Монопол юқори ёки монопол паст нарх аниқланганда бундай нарх қўлланилиши билан етказилган зиён (бой берилган фойда) хўжалик юритувчи субъектлар — рақобатчилар ёки истеъмолчилар (контрагентлар) томонидан суд тартибида ундирилиши мумкин.

Монополияга қарши органга маълумотлар тақдим етилмаслиги ёки ўз вақтида тақдим етилмаслиги, ишончсиз ёки ёлғон маълумотлар тақдим етилиши учун хўжалик юритувчи субъектлар, уларнинг мансабдор шахслари қонун ҳужжатларига мувофиқ жавоб берадилар.

Нархларни тартибга солиш органи ва ўз ваколатлари доирасида маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан нархлари давлат томонидан тартибга солинадиган ижтимоий аҳамиятли ва стратегик товарларга қатъий белгиланган ёки чекланган нархларни (тарифларни) белгилаш:

-ижтимоий аҳамиятли ва стратегик ҳисобланган, уларга нархлар (тарифлар) давлат томонидан тартибга солинадиган, монополист корхоналар томонидан ишлаб чиқариладиган ва сотиладиган товарларга нархларни (тарифларни) ёки уларнинг чекланган даражаларини, тартибга солувчи коэффициентни, устама ёки чекланган рентабелликни декларация қилиш (кейинги ўринларда товарларга нархларни (тарифларни) декларация қилиш деб аталади);

-табiiй монополиялар субъектлари томонидан ишлаб чиқариладиган ва сотиладиган товарларга нархларни тартибга солиш органи томонидан нархларни (тарифларни) ёки уларнинг чекланган даражаларини тартибга солувчи коэффициентни, устама ёки чекланган рентабелликни тасдиқлаш (кейинги ўринларда нархларни (тарифларни) тасдиқлаш деб аталади);

-нархларни тартибга солиш органи билан келишиш ёки О‘збекистон Республикаси Президентининг қарорларига мувофиқ алоҳида товарларга қатъий белгиланган ёки чекланган нархларни (тарифларни) ва устамаларни белгилаш ё‘ли билан амалга оширилади.

Хўжалик юритувчи субъект (шу жумладан, монополист корхона, табiiй монополия субъекти) декларация қилинган (тасдиқланган, белгиланган) нархларни (тарифларни) мустақил пасайтириш ҳуқуқига егадир. Бунда:

-монопол паст нархлар белгилаш мақсадида нархларни (тарифларни) пасайтиришга ё‘л қўйилмайди;

-нархларни (тарифларни) пасайтириш бир вақтнинг ўзида барча истеъмолчилар учун амалга оширилади, кейинчалик нархларни тартибга солиш органи хабардор қилинади”;

Нархларни (тарифларни) декларация қилиш (тасдиқлаш) нархларни тартибга солиш органида:

-ишлаб чиқариш табiiй монополия шароитларида амалга ошириладиган товарга табiiй монополия субъекти томонидан, шунингдек, нархи давлат томонидан тартибга солинадиган товарга монополист корхона томонидан унинг тегишли Давлат реестрига киритилганлиги тўғрисида билдиришнома олинган кундан бошлаб бир ой муддатда;

-нархи давлат томонидан тартибга солинадиган товарга хўжалик юритувчи субъект томонидан у сотилгунга қадар;

-юқорида кўрсатиб ўтилган товарларга нархлар (тарифлар), устамалар, чекланган рентабеллик ошганда ва тегишли коэффициент ўзгарганда таъминланади”;

-товарларни экспорт қилувчи хўжалик юритувчи субъектлар (шу жумладан, монополист корхоналар ва табiiй монополия субъектлари) улар бўйича ҳисоб-китобларни шартномавий

(еркин) нархлар бўйича амалга оширадilar, конун хужжатларида назарда тутилган холлар бундан мустасно”;

Нархларни тартибга солиш органи ва ўз ваколатлари доирасида маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан нархлари давлат томонидан тартибга солинадиган ижтимоий аҳамиятли ва стратегик товарларга, шунингдек, О‘збекистон Республикаси Президентининг қарорларида нархларини тартибга солиш назарда тутилган айрим товарларга қатъий белгиланган ёки чекланган нархларни (тарифларни) ва устамаларни шакллантириш ва белгилаш тартибюқорида кўрсатилган хужжатларга мувофиқ амалга оширилади.

Нархлари (тарифлари) Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорларига мувофиқ тартибга солинадиган товарларни ишлаб чиқарувчи ва сотувчи хўжалик юритувчи субъектлар нархлар (тарифлар)ни:

-норматив хужжат чиққан кундан бошлаб бир ой муддатда (агар унда бошқа муддат назарда тутилмаган бўлса);

-нархлар (тарифлар), устама нарх, чекланган рентабеллик ошганда ва тартибга солувчи коэффициент ўзгарганда нархларни тартибга солувчи органда тасдиқлаши (келишиб олиши) шарт”;

Табиий монополия субъекти, монополист корхона томонидан декларация қилинмасдан (тасдиқланмасдан) нархлар (тарифлар) қўлланилиши ҳолатлари аниқланганда асоссиз олинган маблағлар (даромадлар) корхона тегишли Давлат реестрига киритилган санада амал қилган нарх (тариф) билан корхона тегишли Давлат реестрига киритилган санадан бошлаб давр учун товарни сотиш ҳажмига кўпайтирилган унинг кейинчалик оширилиши натижасида шакланган нарх ўртасидаги тафовут сифатида аниқланади.

Хўжалик юритувчи субъект томонидан давлат томонидан тартибга солинадиган нархлар (таърифлар) нархларни тартибга солиш органида тасдиқланмасдан қўлланилиши ҳолатлари аниқланганда асоссиз олинган маблағлар (даромадлар) нархларни тартибга солиш органида тасдиқланган санада амал қилган нарх (тариф) билан кўрсатиб ўтилган санадан бошлаб бутун даврда товарни сотиш ҳажмига кўпайтирилган унинг кейинчалик оширилиши натижасида шакланган нарх ўртасидаги тафовут сифатида аниқланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг қарори. “Рақобат, табиий монополиялар, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва реклама тўғрисидаги қонун хужжатларини бузганлик учун иш қўзғатиш ва уларни кўриб чиқиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”. Тошкент ш., 2005 йил 12 октябрь. 225-сон. <https://lex.uz/ru/docs/878462>

2. Пардаев М.Қ., Аминов З.Ю. Хизмат кўрсатувчи корхоналар иқтисодий хавфсизлиги: муаммолар ва уларнинг ечимлари. Монография. Самарқанд.: “Зарафшон” нашриёти ДК, 2020. -220-бет.

3. Холиқулов А.Н., Усманова Д.Қ., Рахимов Х.А. Корхоналарни рақобатбардошлигини баҳолаш. Ўқув қўлланма. Самарқанд.: “Турон нашр” нашриёти, 2021. – 212-бет